

10. Problémy trhu práce

Fiskální politika a Pakt stability a růstu

Vývoj institucí pracovních trhů

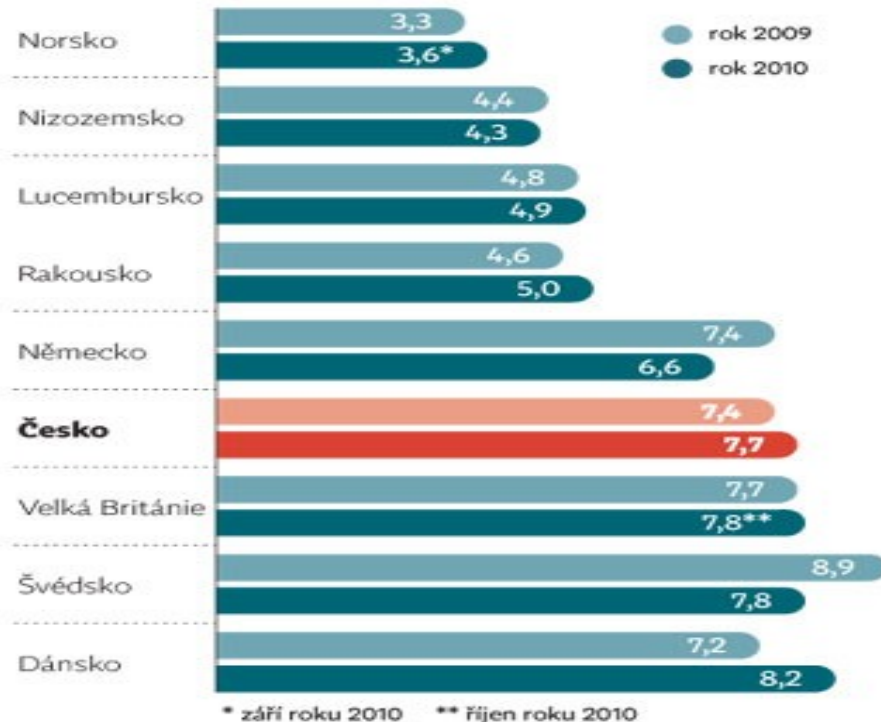
- USA ⇒ pružné trhy → rychlé zotavení z externích šoků → ↑HDP → stabilní nízká míra nezaměstnanosti
- UK a malé země Eurozóny ⇒ nepružné trhy → zotavení z externích šoků až po reformách v 90. letech → ↑HDP → pokles vysoké míry nezaměstnanosti
- Big4 a nové země ⇒ nepružné trhy → pomalé zotavování z externích šoků → pomalé reformy → rostoucí míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti ve vybraných zemích (prosincové údaje v procentech)

Země s dvouciferným ukazatelem

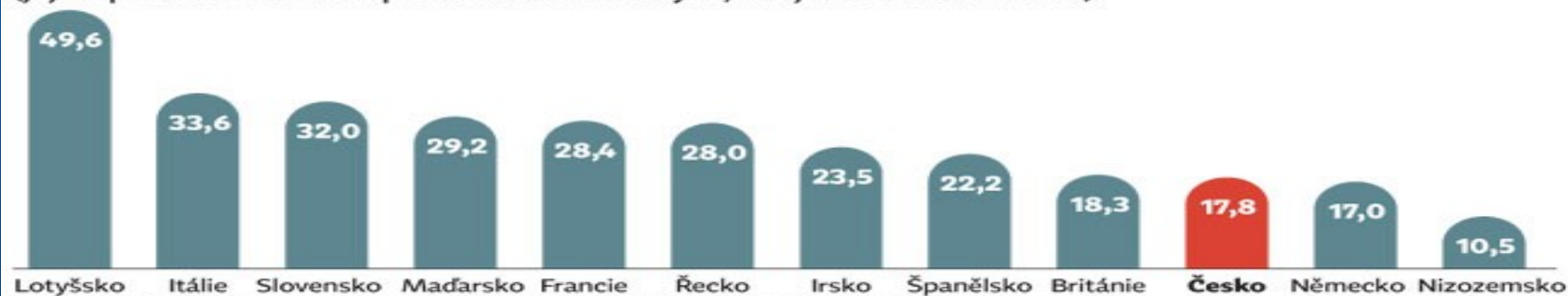

Země s nejnižší mírou nezaměstnanosti

Lidé, kteří jsou bez práce déle než rok

(jejich podíl na celkovém počtu nezaměstnaných, údaje za 3. kvartál 2010)

ZDROJ: EUROSTAT, SEZÓNĚ UPRAVENO. TYTO ÚDAJE SE MOHOU LIŠIT OD ÚDAJŮ NÁRODNÍCH.

Míra rigidity pracovní síly v Evropě (2004)

USA	3	Norsko	30	Itálie	50
Slovensko	10	Polsko	34	Slovinsko	53
Dánsko	17	Maďarsko	40	Německo	55
Švýcarsko	17	Litva	41	Portugalsko	58
Rakousko	17	Nizozemí	43	Francie	66
Belgie	20	Švédsko	43	Řecko	66
Velká Británie	20	Estonsko	44	Španělsko	69
ČR	28	Finsko	44		
Irsko	29	Lotyšsko	49		

Vliv integrace na pracovní trhy

- čtyři svobody jednotného trhu
  - efektivní použití pracovní síly

Institucionální efekty jednotného trhu a trh práce

- **integrace $\Rightarrow$ instituce trhu práce**
  - kompromis mezi ekonomickými a sociálně-politickými požadavky
  - ochrana před „nežádoucími“ důsledky integrace
  - politický nástroj „národní konkurenceschopnosti“
- **instituce trhu práce $\Rightarrow$ integrace**
  - politický nástroj integračního procesu (zisky X ztráty)

Fiskální politika v rámci EMU

- připojením k EMU se země vzdaly monetární politiky
- došlo ke zdvojení úlohy fiskální politiky?
- odpověď nejednoznačná, fiskální a monetární politika nejsou úplné substituty

Problémy fiskální politiky

- účinnost fiskální expanze $\Rightarrow$ dluh se musí v budoucnu uhradit
  - zpoždění fiskální politiky $\Rightarrow$ rozpočtová procedura, implementace přes byrokratický aparát apod. $\Rightarrow$ chybné načasování
- $\Rightarrow$ aktivovat fiskální politiku je mnohem obtížnější a méně spolehlivé vzhledem k politice monetární

Využití fiskální politiky v EMU

- proticyklická politika $\Rightarrow$ stát supluje banky, ty jsou v době poklesu výkonu neochotny půjčovat $\Rightarrow \downarrow \text{HDP} \rightarrow \downarrow t$ (půjčka) $\rightarrow \uparrow \text{HDP} \rightarrow \uparrow t$ (splacení půjčky)
- půjčky místo transferů $\Rightarrow$ v případě asymetrického šoku si stát vypůjčí na soukromém mezinárodním trhu $\Rightarrow$ fiskální politika nahrazuje absenci fiskálních transferů (OCA kritérium), transfery mezi-regionální nahrazeny transfery mezi-časovými

Formy fiskální politiky

- automatické stabilizátory
  - po zavedení působí spontánně
  - pojištění v nezaměstnanosti, progresivní zdanění
- diskreční politika
  - opatření působí pouze jednorázově
  - změna struktury rozpočtu, změna daňové sazby

Velikost stabilizátorů (1997)

Country	%	Country	%	Country	%	Country	%
Germany	0.5	Austria	-0.5	Greece	-0.6	Portugal	-0.4
France	-0.5	Belgium	-0.5	Ireland	-0.4	Spain	-0.5
Italy	-0.4	Denmark	-0.7	Netherlands	-0.6	Sweden	-0.5
UK	-0.6	Finland	-0.5				

- průměrně 1% ↓ ekonomického růstu znamená ↑ deficitu o 0,5 % HDP
- rozdíly mezi zeměmi jsou způsobeny rozdílnou strukturou daní a sociálních plateb

Externalities fiskální politiky

- externalitami (přeléváním) rozumíme situaci, kdy vedlejším efektem fiskální politiky jedné země je zlepšení nebo zhoršení ekonomických pozic jiných zemí
- existence efektů přelévání vede k tlakům na koordinaci fiskální politiky v rámci EMU, koordinace ale znamená omezení suverenity států (?)

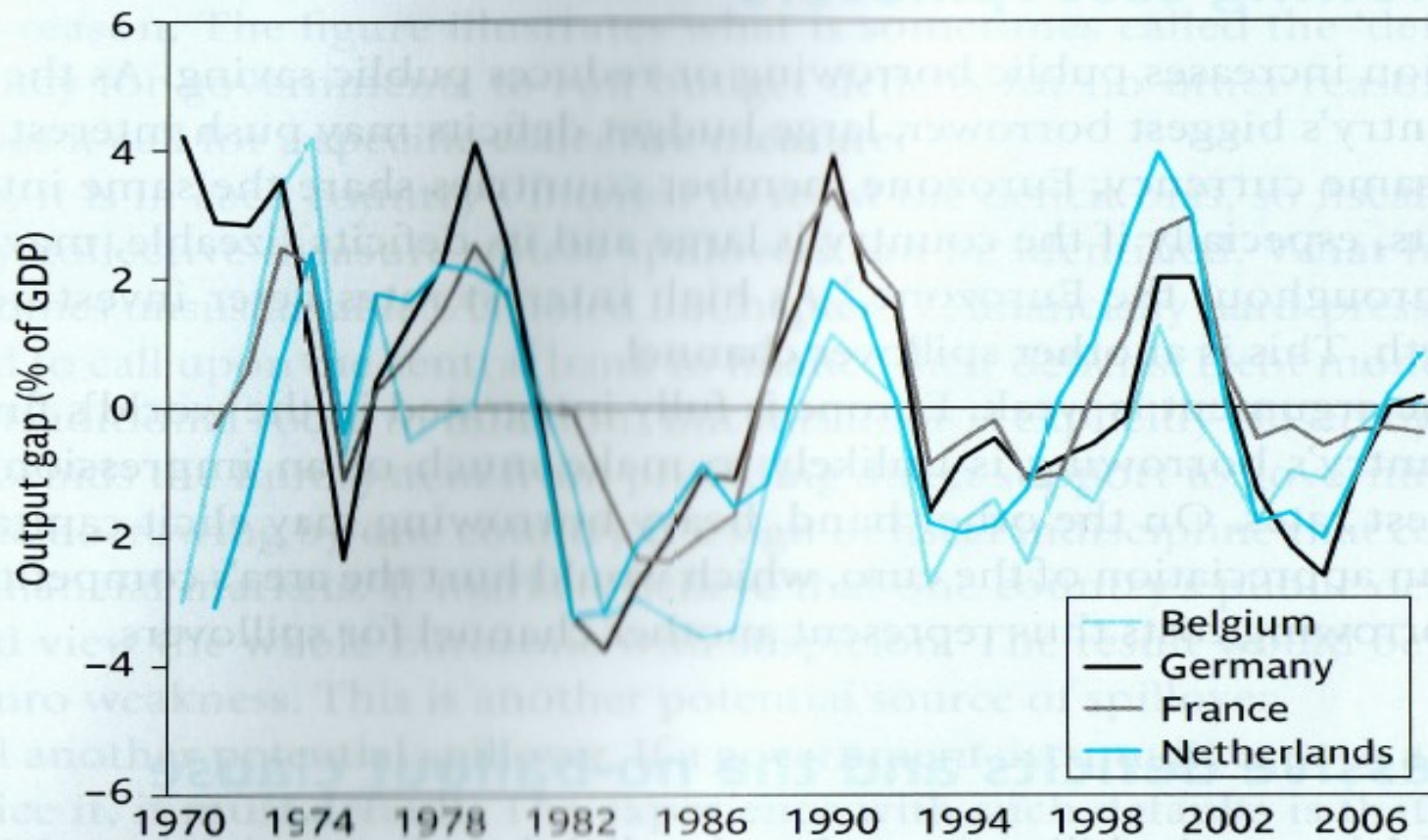
Externalities v rámci EMU

- cyklický příjmový efekt přelévání
- výpůjční nákladový efekt přelévání
- efekt přelévání z neudržitelného deficitu

Cyklický příjmový efekt přelévání

- cykly jsou přenášeny importy a exporty
  - $\uparrow \text{HDP}_{\text{SRN}} \rightarrow \uparrow \text{D}_{\text{SRN}} \rightarrow \uparrow \text{Ex}_{\text{AUS}} \rightarrow \uparrow \text{HDP}_{\text{AUS}}$
- fiskální restrikce resp. expanze jedné země se promítne do výkonu ostatních zemí
- efekt roste s velikostí země původu a s velikostí obchodu → fiskální politika Německa je ostře sledována

Synchronizace cyklů

- země kopírují německý hospodářský cyklus

Důsledky pro monetární unii

- **synchronizovaný cyklus**
  - země v recesi provádějí fiskální expanzi ⇒ díky efektu přelévání stačí menší expanze ⇒ koordinace politiky znamená pokles nákladů na její provádění
- **nesynchronizovaný cyklus**
  - fiskální expanze v zemi postižené recesí zvýší celkové výdaje v zemi, která prochází boomem a naopak ⇒ jakékoliv politické akce jsou riskantní

Výpůjční nákladový efekt přelévání

- velký rozpočtový deficit země může způsobit vyšší úrokovou míru v celé euro zóně (efekt vytěsnění)
- vysoká úroková míra znamená pokles investic, což má negativní vliv na dlouhodobý růst
- efekt roste s velikostí země a s velikostí deficitu $\Rightarrow$ fiskální politika Německa je ostře sledována

Efekt přelévání z neudržitelného deficitu [A]

- vláda ve finanční tísní vyžaduje po CB zafinancování deficitu $\Rightarrow$ inflace v zemi
- země EMU požaduje po ECB zafinancování deficitu $\Rightarrow$ inflace v celé eurozóně
- přímé podporování vlád eurosystémem zakázáno maastrichtskou smlouvou $\Rightarrow$ tento efekt přelévání neumožněn

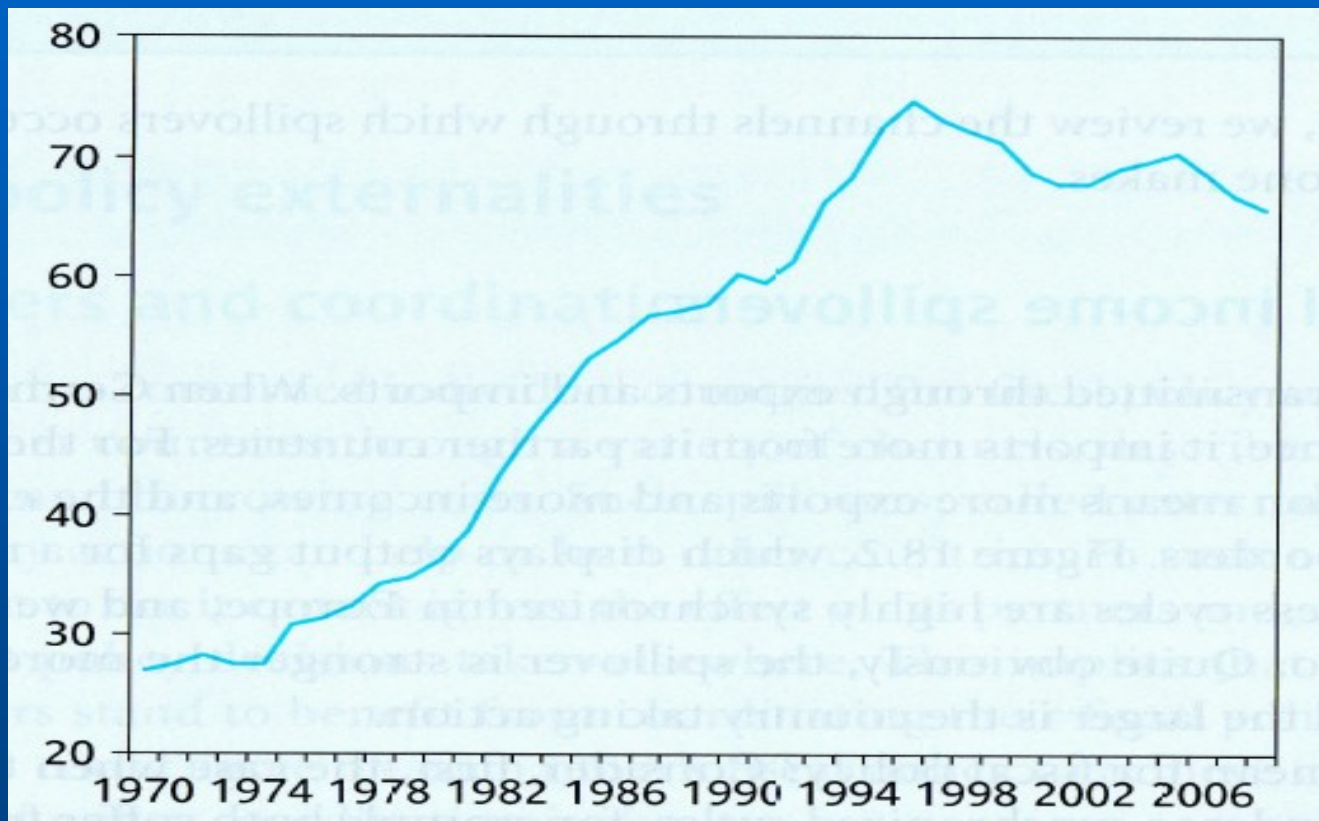
Efekt přelévání z neudržitelného deficitu [B]

- silné zadlužování jedné země znamená, že fiskální nedisciplína je v rámci eurozóny možná $\Rightarrow$ nedůvěra v EMU na mezinárodním finančním trhu $\Rightarrow$ odliv kapitálu a oslabení eura

Efekt přelévání z neudržitelného deficitu [C]

- vláda nakumuluje takový dluh, že již nedokáže plnit své závazky
⇒ masivní odliv kapitálu, kolaps směnného kurzu a akciového trhu ⇒ vypuknutí krize
- u zemí EMU se objektem tržní reakce stává společný směnný kurz

Křivka veřejného zadlužení v Eurozóně

- eurozóně potenciálně hrozí negativní efekty plynoucí z nadměrného zadlužování

Klausule o neposkytnutí pomoci

- strach z následků bankrotu jedné ze zemí může vést ostatní země k poskytnutí pomoci $\Rightarrow$ země by mohly na tento princip spoléhat
- riziko bylo vyřešeno v maastrichtské smlouvě, kde je klausule, že postižené zemi nebude poskytnut žádný oficiální úvěr z jiné členské země

Řešení navzdory klausuli

- zůstávají možnosti, jak bankrotující zemi pomoci
- například ECB „neformálně„ uvolní svou MP $\Rightarrow \uparrow$ počtu úvěrů $\Rightarrow \downarrow$ nákladů na úvěry (cenou je inflace)
- ECB by tak učinila ze strachu, že bankrot některé ze zemí zasáhne celou eurozónu a podlomí její kredibilitu $\Rightarrow$ negativní vliv na euro

Proč vlády tíhnout k deficitům

- vlády si deficity kupují voliče, náklady platí až příští vlády
- odlišnosti mezi zeměmi podle preferencí voličů a podle síly nátlakových skupin

veřejné zadlužení zemí (2009)

Austria 63.3	Belgium 90.1	Bulgaria 13.0	Cyprus 52.6	Czech Rep. 28.0	Denmark 21.6
Estonia 4.2	Finland 32.8	France 75.9	Germany 69.5	Greece 102.1	Hungary 76.7
Ireland 32.9	Italy 118.9	Latvia 12.8	Lithuania 19.0	Luxembourg 8.6	Malta 68.7
Netherlands 44.1	Poland 49.7	Portugal 74.0	Romania 17.4	Slovakia 31.6	Slovenia 25.7
Spain 39.3	Sweden 37.2	UK 60.2		EU27 66.9	Eurozone 73.3

Kolektivní disciplína jako možné řešení

- pokud je fiskální disciplína diktována institucemi EU $\Rightarrow$ vlády ji musí plnit $\Rightarrow$ argument pro nátlakové skupiny $\Rightarrow$ vláda v pozici „obětního beránka“ $\Rightarrow$ některé vlády si přejí kolektivní disciplínu nejen kvůli efektům přelévání

Na jaké úrovni má být politika prováděna?

- teorie fiskálního federalismu
  - posuzuje problematiku rozdělení fiskální odpovědnosti mezi různé stupně veřejné správy podle určitých kritérií (kapitola 3)
- princip subsidiarity
  - říká, kdy může Společenství vyvíjet činnost v oblastech, které nespádají do její výlučné pravomoci (kapitola 3)

Teorie fiskálního federalismu

- pro centralizované rozhodování
  - externality (země nesplácí dluhy)
  - úspory z rozsahu (výdaje na armádu)
- proti centralizovanému rozhodování
  - heterogenita preferencí (sociální výdaje)
  - informační asymetrie (umístění semaforů)
  - jurisdikční konkurence (vymahatelnost)

Princip subsidiarity

- V oblastech, které nespádají do jeho výlučné působnosti, vyvíjí Společenství činnost v souladu se zásadou subsidiarity jen tehdy a potud, pokud cíle navrhované činnosti nemohou být uspokojivě dosaženy členskými státy a mohou být z důvodů rozsahu či účinků navrhované činnosti lépe dosaženy Společenstvím.

(článek 5)

Implikace pro fiskální politiku

- mikroekonomická fiskální politika
  - velikost a struktura rozpočtu, výše daní, redistribuční efekty, sociální tvrdosti apod.
  - aplikace fiskálního federalismu na jednotlivé problémy ⇒ různé závěry
- makroekonomická fiskální politika
  - fiskální politika jako nástroj stabilizace
  - aplikace fiskálního federalismu na celek

Aplikace teorie fiskálního federalismu na fiskální politiku

- pro centralizované rozhodování
  - cyklický příjmový efekt přelévání
  - výpůjční nákladový efekt přelévání
  - efekt přelévání z neudržitelného deficitu
- proti centralizovanému rozhodování
  - makro heterogenita (asymetrické šoky)
  - heterogenita v HoPo (MP x FP)
  - heterogenita politických procesů
  - volební informační asymetrie (různé zájmové skupiny)

Aplikace teorií na fiskální politiku

- společná fiskální politika je kvůli heterogenitě a asymetrii nepřipustná
- na základě principu subsidiarity má být fiskální politika ponechána plně v kompetenci národních států
- efekty přelévání jsou vážným důvodem pro omezení výhradní kompetence národních států ⇒ Pakt stability a růstu

Účinnost fiskální politiky

	MP	FP
fixní směnný kurz	neúčinná	účinná
flexibilní směnný kurz	účinná	neúčinná

- uvnitř EMU fixní kurz – účinná fiskální politika členských států
  - vně EMU flexibilní kurz – jednotná fiskální politika by byla neúčinná
- ⇒ další argument proti společné fiskální politice

Kdo má provádět fiskální politiku?

- existují relevantní důvody pro koordinaci fiskální politiky
- existují relevantní důvody proti koordinaci fiskální politiky
- v současné době je prostor pro další transfer suverenity malý, Pakt stability a růstu je v současnosti maximum

Fiskální disciplína v EMU

- před vstupem do EMU jsou země nuceny k fiskální disciplíně maastrichtskými kritérii
- po vstupu do EMU fiskální disciplínu vynucuje Pakt stability a růstu

Pakt stability a růstu

- země nesmí překročit 3% deficit
  - pokud ↓ HDP alespoň o 2 % ⇒ neplatí povinnost max. 3% deficitu, restrikce znamená prohloubení recese
  - pokud ↓ HDP o 2 % - 0,75 % ⇒ může být upuštěno od povinnosti max. 3% deficitu
- ve středně-dlouhém období musí země dosáhnout téměř vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet

Varování

- země překračuje limit $\Rightarrow$ Komise vydá o tomto zprávu, kterou postoupí Radě $\Rightarrow$ Rada posoudí, zda má země skutečně nadměrný deficit $\Rightarrow$ pokud ano, dostane země termín do kdy uvede situaci do pořádku

Opravná opatření

- země musí provést opravná opatření „tak rychle, jak je to jen možné“ ⇒ fiskální politiku nelze změnit hned, Komise potřebuje čas na to, aby identifikovala zemi porušující pravidla ⇒ stát může bez nebezpečí sankcí překračovat hranici 3 % HDP i dva roky po sobě

Sankce

- země neprovede dostatečná opravná opatření do termínu ⇒ sankce
- sankce formou neúročených deposit, jsou složena u institucí Společenství
- depozita uvalována každoročně do doby, než je situace vyřešena
- situace není vyřešena do dvou let ⇒ depozita se změň v pokutu

Sankce

- depozita začínají na 0,2 % HDP a rostou o 0,1 % podle výše deficitu maximálně do 0,5 % HDP

Size of deficit (% of GDP)	Amount of fine (% of GDP)
3%	0.2%
4%	0.3%
5%	0.4%
6% and above	0.5%

Důležité aspekty Paktu

- Pakt neodstraňuje suverenitu fiskální HoPo, vlády jen navíc souhlasily, že ponesou odpovědnost za svá konání
- doba, mezi označením deficitu za nadměrný a případným uvalením depozit, je dostatečně dlouhá ke změně politiky

Důležité aspekty Paktu

- samotná deklaráce, že země porušila Pakt, vyvolává rychlé snahy o nápravu
- všechna rozhodnutí jsou v rukou Rady – politické organizace, která se snaží o „politickou korektnost“

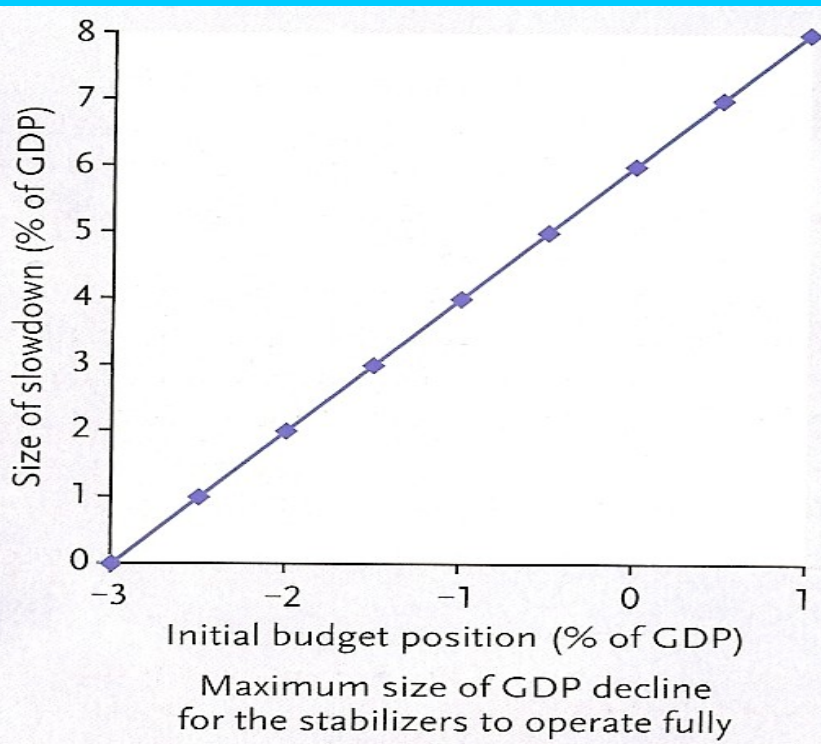
Stabilizační program

- preventivní opatření, má zabránit nadměrným deficitům
- každý členský stát předkládá co tři roky svůj rozpočet Radě a každoročně Komisi
- pokud fiskální politika státu je shledána jako nekompatibilní s Paktem, je vydáno varování

Ponechává Pakt prostor pro proticyklickou politiku?

- první zkušenosti s Paktem odhalily určité problémy (např. nemožnost udržet deficit nad 3 % v době ekonomického útlumu ve Francii a Německu)
- tyto problémy vedly k nastolení otázky, zda Pakt ponechává dostatečný prostor pro proticyklickou fiskální politiku

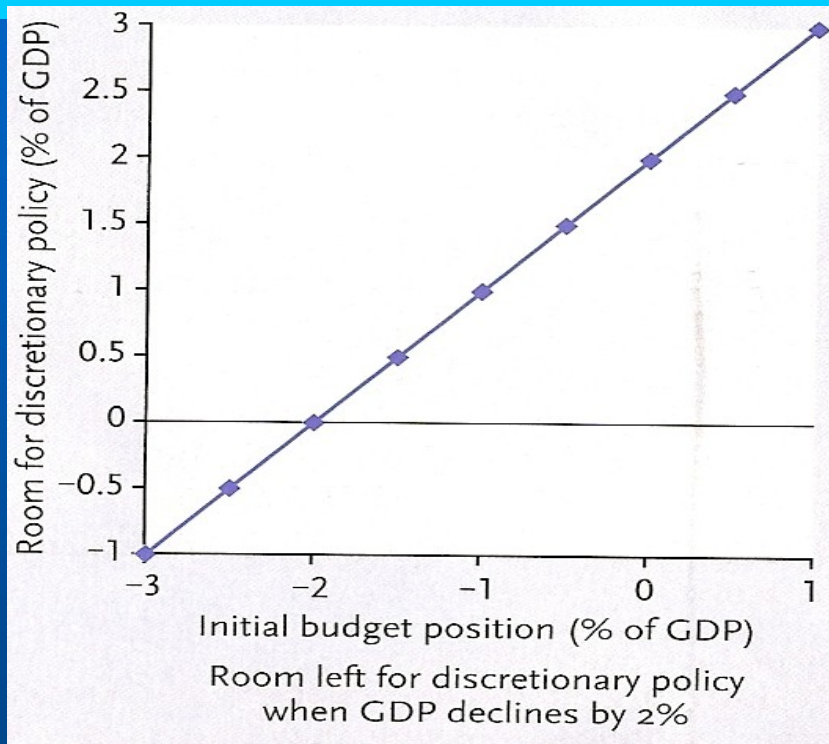
Pakt a prostor pro automatické stabilizátory

- 3% deficit $\Rightarrow$ žádný prostor pro automatické stabilizátory
- vyrovnaný rozpočet $\Rightarrow$ možný $\downarrow$ HDP až o 6 %

$\Rightarrow$ lepší výchozí situace $\Rightarrow$ větší prostor pro automatické stabilizátory

Pakt a prostor pro diskreční politiku

- 2% deficit $\Rightarrow$ žádný prostor pro diskreční politiku
- vyrovnaný rozpočet $\Rightarrow$ možná diskreční opatření až ve výši 2 % HDP

$\Rightarrow$ lepší výchozí situace $\Rightarrow$ větší prostor pro diskreční politiku

Ponechává Pakt prostor pro proticyklickou politiku?

- pokud země dosáhne vyrovnaných rozpočtů, bude mít prostor pro dostatečné proticyklické působení fiskální politiky
- je jasné, že znovu nastolení přísné rozpočtové disciplíny není politicky jednoduché

Limity Paktu

- tlaky EU na změnu suverénní FP členských států mohou vést k podryvání důvěry v evropskou integraci
- hranice 3 % je uměle vytvořená, pro vlády může být těžké obhájit si před voliči toto konkrétní číslo

Limity Paktu

- Pakt v nepříznivé době státy svazuje, ale v příznivé době je nenutí k vytváření rezerv v podobě rozpočtových přebytků
- Pakt určuje pouze spodní hranici deficitů, může být výhodné limitovat i horní hranici nebo naopak umožnit vyšší deficit než který je dán limitem

Limity Paktu

- manévrovací prostor je zrušen v případě několika negativních šoků po sobě ⇒ ponechání států bez nástrojů FP zvýrazní náklady plynoucí ze členství v EMU
- Rada a Komise podléhají omezené demokratické kontrole ⇒ jak legitimní jsou pokuty, které udělují?

Možné reformy

- požadovat každoročně vyrovnaný cyklicky očištěný rozpočet
  - žádný prostor pro diskreční politiku
  - obtížný výpočet (vysoká subjektivita)
- kontrola veřejného zadlužení (ne deficitů) v delším období
  - vlády se rády zavazují pro budoucnost
  - problém se šoky právě ke konci období
  - veřejné zadlužení je podhodnocováno

Reforma Paktu stability a růstu 2011

- 09/2011 scválení EP, 10/2011 schválení Ecofin
- šestibodový balíček („six pack“) s cílem posílit dohled nad financemi členských států a dodržováním Paktu stability a růstu
- sledování nejen nadměrného rozpočtového deficitu, ale i veřejného dluhu zemí
- vytvoření evropského semestru – EK dává členským státům doporučení v otázce tvorby rozpočtu
- DŘÍVE: sankce musely schválit i země, vůči nimž by měly být směřovány (v praxi k žádným nedošlo – př.Německo, Francie)
- NYNÍ: sankce začnou platit automaticky, pokud se proti nim nevysloví většina členských států
- sankce za poskytování podvodných statistik výše deficitu a dluhu (Řecko)